

מושגי יסוד ביהדות

א. שבת

- יום שוויוני שבו כולם נחים (כולל עבדים ובע"ח), מוקדש ללימוד תורה, טיפוח רוחניות, חיזוק הקשר בין בני המשפחה.
- ✓ הכנות לשבת - לימוד פרשת השבוע בטרם כניסת השבת, הדלקת נרות חצי שעה לפני השקיעה ככפרה על חטאה של חוה = על שכבתה נרו של עולם. (מחויבים להדליק 2 נרות לזכר "שמור" ו"זכור" או כמספר בני המשפחה) - לאחר ההדלקה אסורה כל מלאכה. (נשים מדליקות נרות משום הכנתן את הבית לקראת שבת).
 - ✓ ערוב חצרות - כיון שאסור בשבת לטלטל חפצים היה צורך להפוך את רשות הפרט לרשות הרבים ועשו זאת ע"י מתיחת חוטים סביב היישוב.
 - ✓ שבת תשובה - הינה השבת הכלולה בעשרת ימי תשובה שבימים הנוראים (בחודש אלול בין ראש השנה ליום כיפור).
 - ✓ שבת פרשת חודש - שבת שבה מברכים את חודש ניסן - ההפטרות מזכירה את כל מצוות הפסח.
 - ✓ שבת הגדול - שבת שלפני הפסח (היה נס גדול ובהפטרות נאמרת המילה גדול, הרב הגדול נושא דרשה).
 - ✓ שבת פרה - הפרשה המתארת דרך לטיהור מטומאה ע"י שימוש באפר פרה אדומה).
 - ✓ פרשת סחור - לפני חג הפורים להזכרת מלחמת שאול בעמלק.
 - ✓ פרשת שקלים - לתרום מחצית שקל לבית המקדש - תיאור תרומת כסף-חלה בראש חודש אדר.
 - ✓ מלווה מלכה - סעודה הנאכלת במוצ"ש בכדי ללוות את שבת המלכה.

ב. חגים מועדי ישראל

- ✓ ראש חודש - מיוחד בהיבט התפילה: 1. יעלה ויבוא 2. קריאת חצי הלל (הושמטו 2 פרקים) 3. קריאת התורה (4 קוראים במקום 3) 4. מוסף.
- בשבת = הוצאת 2 ספרי תורה (מפטיר ופרשת השבוע), קריאת הפטרה של ראש חודש ובמוסף קריאת "אתה יצרת" במקום "תכנת שבת" והוספת "יעלה ויבוא".
- ✓ ראש השנה - נחגג יומיים, יום ב' של החג נקרא "יום הארכיתא" ("יום טוב של 2 גלויות") כיון שלא הגיע השליח לבשר על ראש חודש היו חוגגים את החג יומיים.
- ✓ יום כיפור - מנהגים - צום, לבוש לבן, כפרות, צדקה.
- תפילת זכה - נאמרת חצי שעה לפני השקיעה = חשבון נפש.
- כל נדרי - תפילה האומרת שאדם דיבר דברי סרק נבעו מאילוצים חיצוניים (=האשמת הסביבה - "אכלו לי, שתו לי...").
- + הוספת תפילת "אל מלא רחמים" לזכר נפטרים.
- מפטיר יונה - 4 פרקים בספר יונה = חזרה בתשובה.
- ✓ שלושת הרגלים - בהם צוו בני ישראל לעלות לירושלים לעשות בה את החג והרי הם:
 1. סוכות - חל בתשרי, 4 ימים לאחר כיפור, 7 ימים, ביום ה-8 שמיני עשרת = שמחת תורה.
- מצוות : *ישיבה בסוכה, 4 מינים (אתרוג, לולב, ערבה, הדס), שלמי שמחה וחגיגה (=קורבנות שהוקרבו בבית המקדש), ניסוך המים (=שמחת בית השואבה)=בקשת גשמים.
- *ישיבה בסוכה = זכר ליציאת מצרים, זכר ענני הכבוד שליוו אותם, זכר לכוח ה'.

הישיבה בתשרי במקום בניסן על מנת להדגיש שהישיבה לא לשם הנאה (שהרי פסח זה אביב = הנאה).

מצווה לקבל אושפיזין- אורחים כש- 7 מתוכם מדומים לזכר אבותינו.
4 המינים מסמלים את סוגי היהודים איחודם מסמל בני ישראל שווים.

**** שמחת תורה** - חג שאינו נזכר בתורה, סיום קריאת תורה, מצווים 7 הקפות.

2. פסח – מצוות: בעירת חמץ, מכירת חמץ, אפיית מצות, הכנת שולחן, היטהרות מקווה, תענית בכורים (=בן בכור יצום עד לסעודה לזכר מכת הבכורות).
פסח קטן – הזדמנות נוספת לכל אלה שלא הספיקו לאכול מבושר קורבן הפסח במועד – נמשך יום אחד בלבד חודש לאחר חג הפסח ואין בו איסור חמץ.

**** ספירת העומר מתחילה בליל השני של פסח, 7 שבועות עד ל"ג בעומר.**

מסמלת אבל לזכר כשלוך מרד בר כוכבא.

3. שבועות - מספר שמות לחג: שבועות = 7 שבועות ספירת העומר, ביכורים = הבאת ביכורים לבית המקדש, חג העצרת = כשמחת תורה, מתן תורה = ניתנה תורה למשה בהר סיני.

אכילת חלב - כבשיר השירים " ארץ זבת חלב ודבש..", חלב בגימטרייה = 40 ימים בהם היה משה בהר סיני.

✓ **חנוכה** - מסמל את טיהור המקדש מהיוונים וחינוך עבודת הקודש.

שם החג נובע מהיום בו נכנסו היהודים לבית המקדש = **חנו בכ"ה**.

מצוות: הדלקת חנוכייה (להקפיד = מקום בולט, לא להשתמש בנרות לשימוש אחר, לדלוק חצי שעה לפחות, סדור הנרות מימין לשמאל) סופגנייה, סביבון, דמי חנוכה (שמש לשם הבלטה הבולט מכולם). -אלו מצוות שעוסקות ברוחניות.

מכבים = תיאור לוחמים (מי כמוך באלים ה')

חשמונאים = שם תואר המוענק לבכירים / אישיות דגולה.

✓ **פורים** - זכר להצלת יהודי פרס.

מצוות: קריאת מגילת אסתר, משלוח מנות, מתנות לאביונים, קריאת תורה, משתה ושמחה, איסור הספד ותענית, אמירות "על הניסים" בתפילת 18 = מצוות שעוסקות בפזיות.

מגילה = תחליף להלל.

פורים של פרזות = נחגגו בערים שלא הייתה בהם חומה.

שושן פורים = ערים עם חומה.

פורים משלוש = חג שחל 3 ימים.

✓ **בין המצרים** - נהיגת מנהגי אבלות - מצווים מי"ז בתמוז ועד ט' באב.

✓ **צומות** - 1. **צום גדליה** - לאחר ראש השנה, תענית על הרג גדליה בן אחיקם (פקיד שומה מטעם הממשל הבבלי בא"י).

2. **צום 10 בטבת** - היום בו החל מצור נבוכדנאצר על ירושלים.

3. **צום י"ז בתמוז** - היום בו הובקעה החומה בירושלים - יום פורענות.

4. **צום ט' באב** - לזכר חורבן 2 בתי המקדש – פורענויות שאירעו במהלך היום

הזה: א) חורבן 2 בתי המקדש

ב) נפילת מבצר בית"ר בימי מרד בר כוכבא.

ג) חרישת העיר ירושלים.

ד) חטא המרגלים.

ה) חטא העגל.

5. **תענית אסתר** - לזכר בקשת אסתר מהעם לצום 3 ימים לפני שהיא פונה

לאחשוורוש.

ג. השולחן היהודי

- ✓ **נטילת ידיים** - מים ראשוניים = מתוך כלי והם נקיים – קודם נוטלים ואח"כ מברכים.
- ✓ **זימון** - במידה ושלושה אנשים אכלו יחדיו חייבים לקרוא את ברכת המזון בתום הארוחה.
- ✓ **מים אחרונים** - מים שנוטלים איתם ידיים לפני קריאת ברכת המזון.
- ✓ **ברכת המזון** - מצוות עשה מן התורה - מורכבת מ-3 ברכות (1 נוספה לאחר חורבן בית המקדש): 1. הכרת תודה על המזון 2. ברכת הארץ (הארץ + המזון) 3. בונה ירושלים - נאמרות במידה ואכלו לחם.
- ✓ **ברכה אחרונה** - תמצית של ברכת המזון – חייבים לומר - נקראת ברכה אחת מתוך 3.

ד. חיי משפחה

- ✓ **ברית מילה** - ביום ה-8 מלים את הנולד - מצווה שדוחה את השבת וכיפור-מתבצעת בשעות היום (עד שקיעה). - מטרת הברית קשר בין האדם לאלוהים.
- ✓ **שלום זכר** - סעודה בליל שבת שלאחר הולדת הבן ומהווה ברכת ברוך הבא לתינוק.
- ✓ **פדיון הבן** - כאשר הבן הבכור בן 30 יום, זכר לנס הפסח (פטורים מפדיון: האב או האם בני לוי/כהן, ניתוח קיסרי או הפלה).
- הפדיון מלוי משום שכל השבטים חטאו ורק לוי עבד את ה' ולכן כל השבטים מעבירים מעשרות ותרומות ללויים שלא קיבלו נחלה ופוזרו בין השבטים השונים.
- ✓ **בר מצווה** – דווקא בגיל 13 משום שלוי היה הנער הצעיר ביותר שנאמר עליו בתורה.
- ✓ **חופה וקידושין** - 2 עדים לקניית האישה (בכסף או בשטר או בביאה) לאחר הקניה נחשבת האישה מאורסת /נשואה.
- כיסוי פני הכלה בהינומה** = החתן פורש עליה את חסותו מרגע זה.
- שבירת הכוס** = זכר לירושלים ובית המקדש.

***ביום החופה מחויבים בני הזוג לצום כדי לכפר על עוונותיהם ולהתחיל כזוג התחלה נקייה וטהורה – הצום יבוטל במידה והחופה חלה בראש חודש.**

ה. כשרות

- ✓ **אכילת בשר אסורה במקרים הבאים: נבלה - בע"ח שנשחט שלא כהלכה.**
- טרפה** - בע"ח שנשחט כהלכה אך נמצא פסול רפואי בגופו.
- טמא** - חזיר, סוס...+כל העופות הדורסים אסורים למאכל +יען.
- * **בע"ח טהור** יחשב מי שמפריס פרסה, מעלה גרה וסנפיר וקשקשים לבע"ח ימי.
- ✓ **יין נסך** - יין שבו השתמשו הגויים לנסוך מזבחותיהם = אסור לשתיה.
- ✓ **איסור אכילת אדם** - הכשרת בשר – **שריה, מלחיה, הדחה, צלייה.**

ו. עבודה שבלב

- ✓ **תפילה** מוגדרת כעבודה שבלב. - תפילת 18 נאמרת 3 פעמים ביום.
- ✓ **חצי קדיש** - לאחר פסוקי הלל חייב החזן באמירת חצי קדיש = ללא תוספות לוואי.
- ✓ **קדיש שלם** - החזן אומר.

- ✓ **קדיש יתום** - נאמר ע"י קרובי משפחת הנפטר.
- ✓ **קדיש דרבנן** - נאמר לאחר לימוד תורה.

ז. מצוות ואורח חיים

- ✓ **תפילין** - אין מניחין תפילין בשבת וחג משום שהם עצמם מהווים תפילין = קשר לה'.
- מורכב מ-4 פרשיות בקריאת שמע.
- ✓ **מזוזה** - 2 פרשיות מהתורה (שמע ישראל, והיה אם שמוע).
- ✓ **טלית וציצית** - פתיל התכלת מזכיר שמים. - קודם נתעטף בטלית ואח"כ מניחין תפילין היות והתפילין קדושים יותר מהטלית.
- ✓ **מתנות לעניים משדה התבואה - לקט** = שיבולים מהאלומה.
- שכחה** - אלומות שנשכחו בשדה.
- פאה** - חלק שמופרש לעניים.
- ✓ **מתנות לעניים מהכרם - פרט** - ענבים שנשרו בזמן הבציר.
- הוללות** - אין לבצור ענבים שטרם בשלו.
- ✓ **מצוות היום** - **עורלה** - אין לאכול מפרי עץ 3 שנים מגידולו.
- נטע 4** - בשנה הרביעית מותר לאכול מפרי העץ.
- חדש** - איסור על אכילת יובל חדש לפני העומר.
- הפרשת חלה**.
- ** הפרשה משמן, לחם ודגן.
- תרומות ומעשרות** - 1 לשש שנים - "קרן השתלמות". (כל שנה תורמים למשהו אחר).
- טבל** - יבול שלא הופרשו ממנו תרומות והוא אסור לאכילה.
- דמאי** - יבול שלא ברור האם הופרשה ממנו תרומה.
- ✓ **עין טובה** - יותר מ-2% תרומה.
- ✓ **עין בינונית** - 2% תרומה.
- ✓ **עין הרע** - פחות מ-2% תרומה.
- ✓ **מעשר** - לטובת בית המקדש לעבודת הכהנים 2% ← לעניים.

ח. דיני אבלות

- ✓ **מוות** = מעבר מעולם החומר לעולם שכולו טוב.
- ✓ **אנינות** - היום והלילה הראשונים מוקדשים לאבל עמוק, המתאבלים פטורים מכל המצוות ואין הם אוכלים בשר ויין.
- ✓ **סעודת הבראה** - זוהי הסעודה הראשונה שמתקיימת עם החזרה מהלוויה.
- ✓ **י"ג העיקרים** - 13 עיקרי האמונה של הדת היהודית הנאמרים בתום שחרית. -הסעיף האחרון מבטא את האמונה השלמה בעולם המתים.
- ✓ **קריעת הבגד** - פטירת הורה - בצד שמאל ואסור לתקן = מעמד ההורים כשל ה' = קריעת הבגד מעל ללב.
- פטירת קרוב משפחה אחר - בצד ימין וניתן לתקן לאחר מכן.

הרמב"ם

א. הלכות יסוד תורה

מותר לעבור על מצוות השם אם מאלצים אדם מחשש לחייו – פרט ל-3 מצוות :
* עבודה זרה * שפיכת דמים * גילוי עריות ← במקרים הללו אדם = מוות = קידוש ה'.

ב. הלכות שבת

✓ כוללות 5 מצוות :

- לשבות מכל מלאכה = מצוות עשה ←
- לא לעשות כל מלאכה = מצוות לא תעשה ← עבר על זה האדם ייענש בסקילה, בקורבן או בכרת.
- * אין לדבר על עסקים או לטלטל חפצים ממקום למקום / אין לתכנן את יום החול
- לא לענוש בשבת
- לקדש את השבת בזכירה (מותר לעבור על מצוות שבת לפיקוח נפש).
- ✓ **זמן בין השמשות** - משקיעת החמה עד צאת הכוכבים - אסור בהדלקה מחמת ספק שהרי אין זה יום ואין זה לילה.
- ✓ **"עונג שבת"** - יש לאכול תבשיל שמן ומבושל ובמידה ואין כסף אזי לאכול מזון שונה מבימי חול.
- ✓ **"כבוד שבת"** - מצוות על אדם להתרחץ, להתעטף בטלית + מלבוש מיוחד ולהמתין לכניסת השבת.
- ✓ **שניים מקרא ואחד תרגום** - בכל שבת חייבים לקרוא את פרשת השבוע (גם בבית ללא קשר לקריאה בבית הכנסת) - פעמיים את הטקסט הכתוב ופעם נוספת את הפרשנות.
- ✓ **שבת חזון** - השבת שלפני ט' באב קרויה שבת החזון על שום ההפטרה הפותחת במילים חזון ישעיהו.
- ✓ **3 ברכות מברכים בהבדלה** (סעודה בסיום השבת) :
* יין (בורא פרי הגפן) * ריח (בורא מיני מינים) * האור (בורא מאורי האש) + הדלקת נר אחד.
- ✓ **אב מלאכה** - 39 איסורים הקשורים לשבת.
- ✓ **תולדה** - מלאכות שהן דומות לאבות מלאכה ושוונות באופן ביצוען - דוג' הדלקת אש = אב מל' הדלקת חשמל = תולדה
- ✓ **תפילת אב הרחמים** - תפילה לזכר הנספים במסעי הצלב.

ג. הלכות אבל

- ✓ התורה מתירה 3 ימי בכי, 7 ימי הסעד, 30 ימים שבמהלכם אסור - לגהץ, להתרחץ, להסתפר, להינשא, שמחה ומסחר.
- ✓ **ניחום אבלים** – אסור לשבת אלא על הרצפה ולהמתין שהאבל ידבר.
- ✓ **אדם ערירי שנפטר** ← ישיבת שבעה ע"י 10 אנשי ציבור כשרים.
- ✓ **נישואים במהלך ה-30** = מותרים רק במקרים הר"מ : * מועד חתונה נקבע מראש (וזוהי חתונה ראשונה)
* נותרו ילדים קטנים שאין מי שיטפל.

ד. גמילות חסדים = "ואהבת לרעך כמוך"
ביקור חולים, ניחום אבלים, השתתפות בלוויה, השתתפות בהכנסת כלה והכנסת אורחים.

ה. כיבוד אב ואם

- ✓ **חובת הילדים – כיבוד אב** - לא לתפוס את מקומו, לא לחלוק על דבריו, לא לקרוא בשם פרטי ולפרנס במידת הצורך.
* במידה ו-2 ההורים מבקשים דבר מה מהילד אזי יש לבצע קודם את דברו של האב משום שגם האם מחויבת לכבד את האב איסור להמיר את דברי ההורים בכל היבט.
במידה והאב אומר לבנו לעבור על מצוות אזי לא יכבדו את בקשת האב. לימוד תורה חשוב מכיבוד אב ואם.
כיבוד האם ואח"כ האב.
- ✓ **חובת האב - אסור להכביד על בניו** = שלא ימרדו.
לאב אסור להכות את בניו שלא יכו אותו בחזרה.
אב מכה = מנודה.

ו. הלכות מלכים

- ✓ **מותר לצאת מא"י במקרים הר"מ:**
* **לימוד תורה * נשיאת אישה * מסחר – אסור לחיות בחו"ל * רעב**
עדיף לגור בא"י במקום שיש הרבה גויים מאשר בחו"ל בקהילה של יהודים.
- ✓ מי שחי בא"י כשהוא מת מוחלים לו על כל עוונותיו.
- ✓ במידה ואדם גר בבבל אסור לצאת ממנה גם לא"י משום שה' נתן את העונש של גלות בבל – גישה שנייה טוענת שמותר לעלות לא"י משום שמדובר על כלי המקדש שהועברו לבבל ולא בני ישראל.
- ✓ ביאת המשיח תתקיים לאחר התגשמות חזון, נבואת אחרית הימים ויוכח ע"י בניית בית המקדש, קיבוץ גלויות והחזרת מלכות בית דוד.
- ✓ לפני ביאת המשיח ← מלחמת גוג ומגוג = מיגור הרשע העולמי ואז יוכל הכבש לגור עם הזאב = אנחנו + העולם.